

civitta

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ

березень, 2024

Фото: Національний Альянс

\ ВИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

- особисте **відчуття належності та спільності до конкретної групи**, яке виникає завдяки спільній історії, культурі, символам, цінностям та іншим факторам, а також **усвідомленню відмінностей** від інших груп

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ

- відчуття належності **групи, що заснована на політичних інститутах та ідеалах**, а участь є добровільною та необмеженою етнічним підґрунтям;
- усвідомлення себе як **члена громади**, активний внесок у управління та визнання своєї ролі з відповідними правами та обов'язками; пов'язана з **якостями громадянства**

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА ВИМІРЮВАННЯ

- Методологія визначення національної ідентичності та громадянства International Social Service Programme
- Шкала громадянського залучення
- Шкала громадянських переконань
- Шкала громадянської відповідальності
- Опитувальник громадянських переконань та навичок
- Шкала громадянської ідентичності

ОСНОВНІ ДОСЛІДЖУВАНІ АСПЕКТИ

- соціальні кордони ідентичності
- форми ідентичності
- залучення громадян до розвитку своїх громад
- громадянські позиції
- роль моральних характеристик у формуванні ідентичності
- вплив досвіду навчання та служіння на переконання

ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОНТЕКСТУ

Центр Разумкова, М. Левицька, С. Шульман,
RAND Corporation, В. Кулик, К. Коростеліна

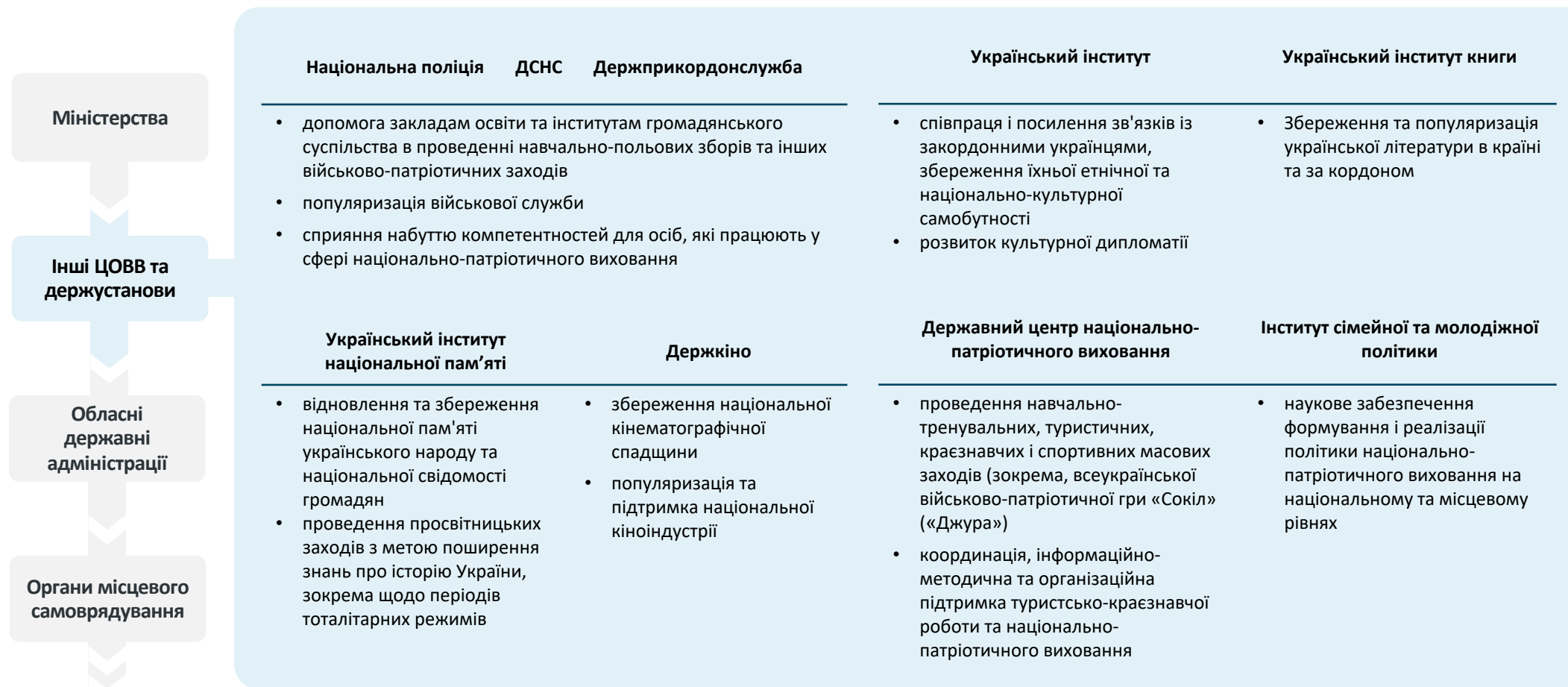

- **суперечності** довкола ідентичності громадян України, української національної та громадянської ідентичностей
- **виразність** ідентичностей порівняно з іншими, зокрема з російською та європейською
- компаративний аналіз **ідентичності регіонів** та етнорегіонів
- **наративи** щодо національної концепції та ідеї України

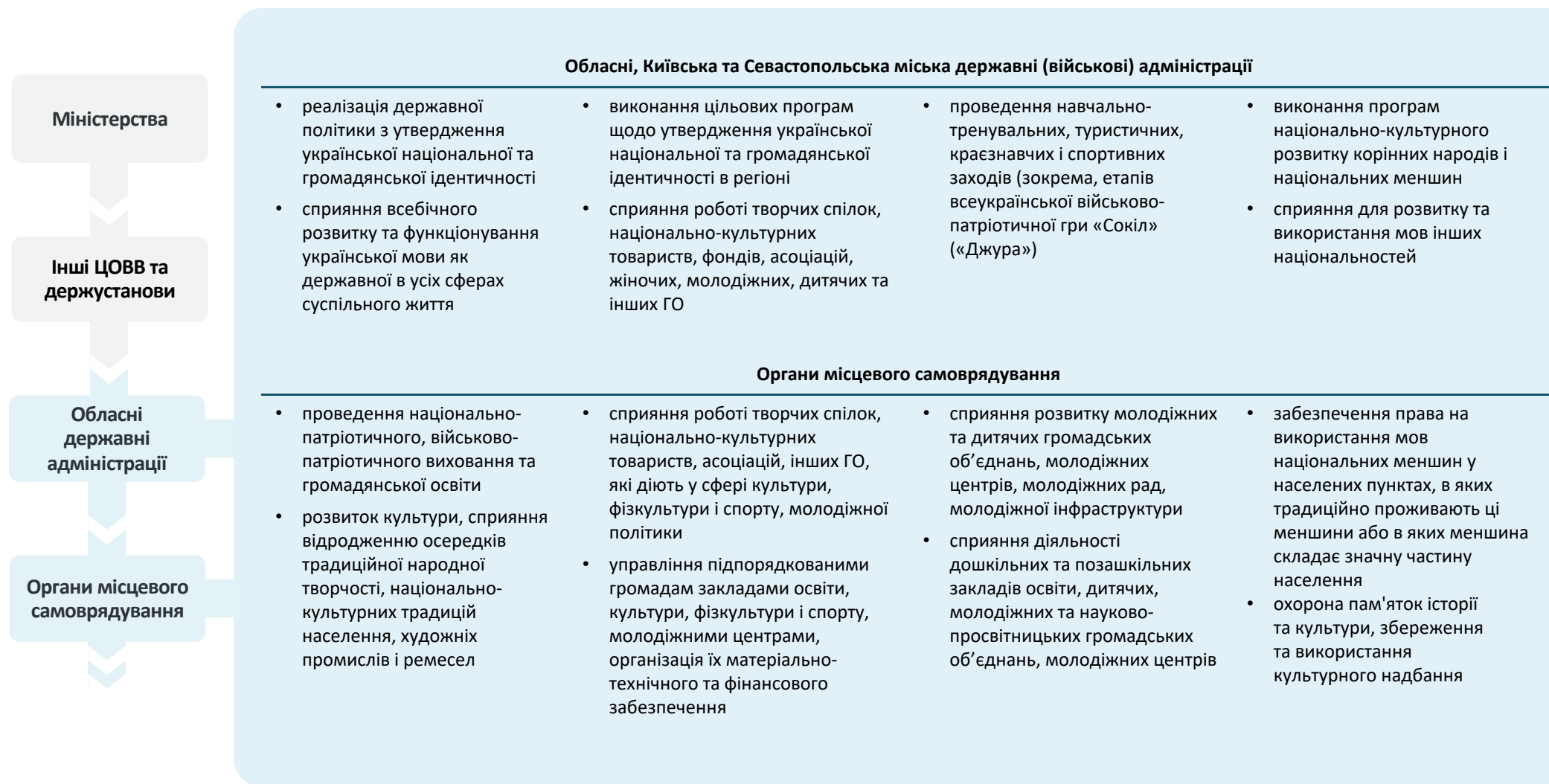
\ ОРГАНИ ВЛАДИ, ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (1/3)

\ ОРГАНИ ВЛАДИ, ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (2/3)

\ ОРГАНИ ВЛАДИ, ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (3/3)

\ ФІНАНСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

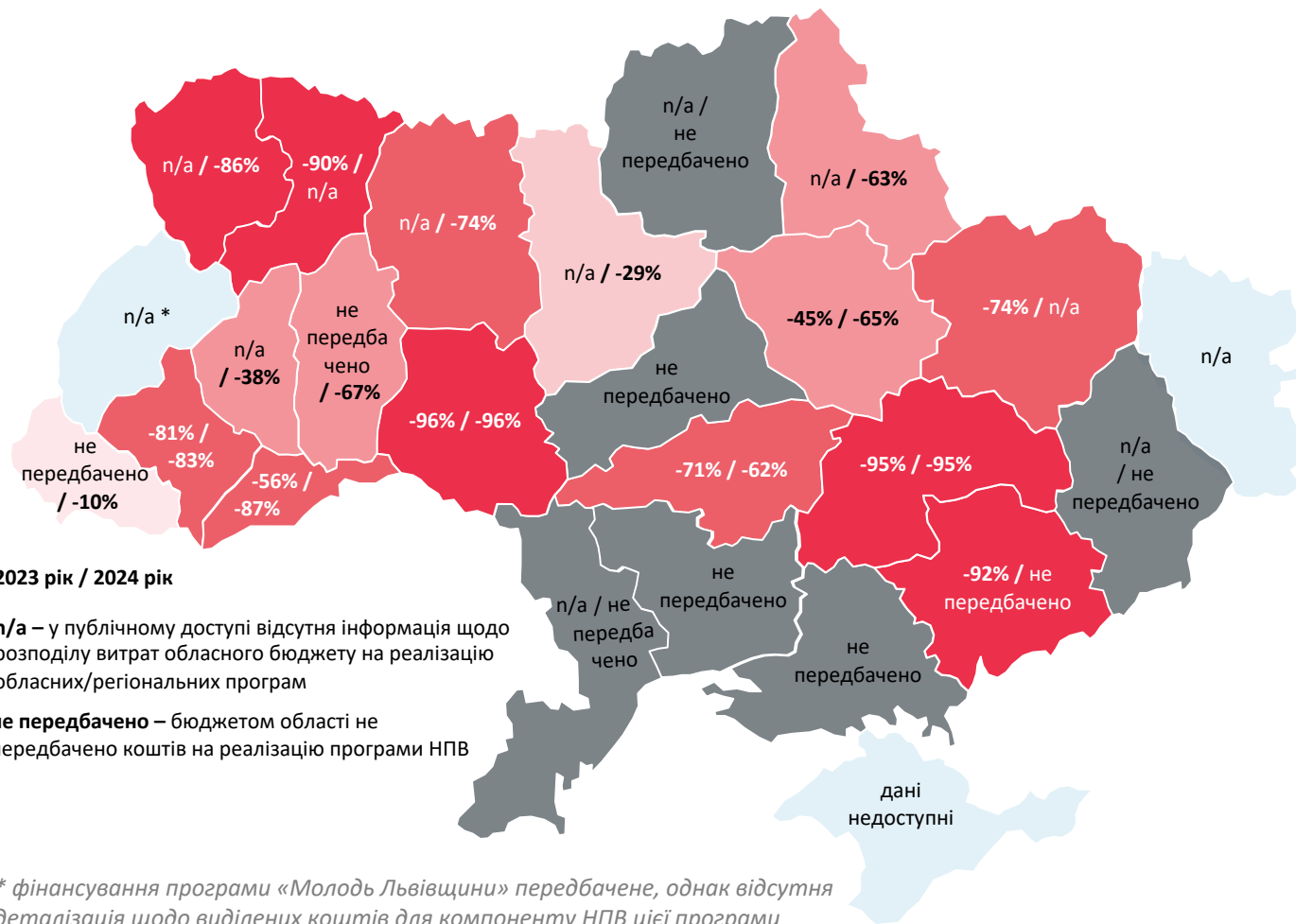
Кошти, виділені згідно з паспортами державних бюджетних програм на заходи щодо розбудови української ідентичності (за цілями державної політики)*, грн

**Релевантні паспорти державних бюджетних програм Міністерства оборони України відсутні в публічному доступі*

	2022 рік	Динаміка	2023 рік
Міністерство молоді та спорту			
Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року	7,3 млн	⬆️	9,2 млн
Міністерство культури та інформаційної політики			
Збереження, захист та популяризація культурної спадщини та культурних цінностей українського народу. Збереження національної пам'яті українського народу.	459,3 млн	⬆️	1608,4 млн
Формування цілісного україномовного культурно-інформаційного простору	261,4 млн	⬆️	107,9 млн
Міністерство освіти і науки			
Розвиток здібностей та обдарувань дівчат і хлопців, задоволення їх інтересів, інтелектуальних і духовних запитів	2,8 млн	⬆️	4,6 млн
Міністерство закордонних справ			
Вдосконалення захисту прав та інтересів українців за кордоном, посилення зв'язків із закордонними українцями	92,9 млн	⬆️	125,1 млн
Просування позитивного іміджу України у світі засобами публічної дипломатії	40,8 млн	⬆️	16,2 млн
Міністерство у справах ветеранів			
Пам'ять та повага	44,1 млн	дані відсутні в публічному доступі	
Відновлення та повноцінне життя, Реінтеграція в суспільство	31,6 млн		
Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій			
Мир та діалог	362,7 млн	⬆️	40,8 млн
Реінтеграція тимчасово окупованих територій	95,6 млн	⬆️	71,7 млн
Підтримка громадян, що постраждали від конфлікту	8,2 млн	⬆️	1,1 млн
Усього	1406,6 млн	⬆️	1984,9 млн

\ СЕРЙОЗНЕ НЕДОФІНАНСУВАННЯ ОБЛАСНИХ ПРОГРАМ НПВ

Різниця між передбаченим і фактичним обсягом фінансування обласних/регіональних програм НПВ у 2023 і 2024 роках

- Фінансування обласних програм НПВ здійснюється з обласних бюджетів. Крім того, деякі області передбачають використання коштів бюджетів територіальних громад і ресурсів установ-виконавців певних заходів.
- Помітна велика різниця між планованим обсягом фінансування в програмах та фактичними запланованими витратами в обласних бюджетах.

Середнє значення фактично виділеного фінансування у порівнянні до передбаченого програмою

2023 рік – 22%

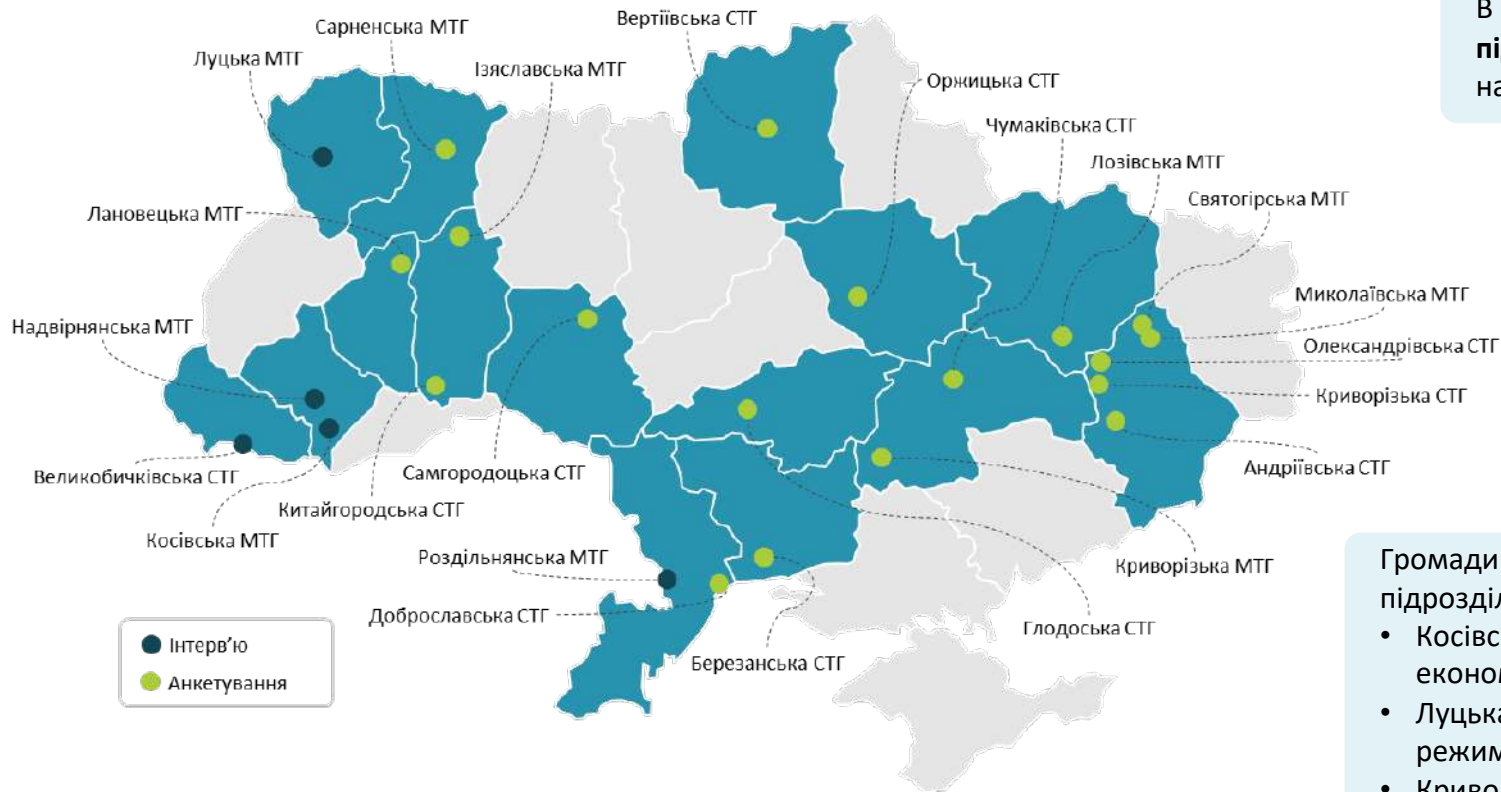
2024 рік – 34%

- У 2023 році цей показник був найбільшим для Полтавської області (55%), а найменшим для Вінницької, де було виділено лише 4% від затребуваних коштів.
- У 2024 році обласним бюджетом Закарпатської області було зарезервовано 90% затребуваних програмою НПВ коштів, коли Вінницька область знову є “антилідером”, запланувавши лише 4%.

\ ПРОАНАЛІЗОВАНО ДОСВІД 23 ГРОМАД З 15 ОБЛАСТЕЙ КРАЇНИ

В анкетуванні та інтерв'юванні взяли участь 23 територіальні громади: 5 громад фронткових областей, 9 громад опорних областей, 3 – деокупованих, 6 – тилових. За типом взяли участь 11 міських громад, 7 – сільських і 5 – селищних.

Територіальні громади, які взяли участь у дослідженні

В опитаних ОМС відсутні окремі структурні підрозділи, які займаються виключно національно-патріотичним вихованням

Питаннями розвитку української ідентичності переважно займаються підрозділи (відділи, управління, департаменти), що охоплюють **сфери освіти, культури, молоді та спорту** в межах своєї відповідальності

Громади виокремили й специфічні структурні підрозділи, що також займаються питаннями НПВ:

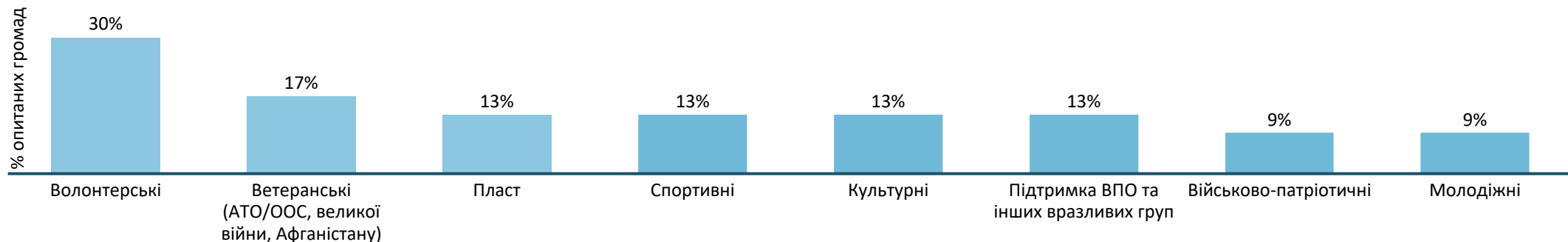
- Косівська МТГ – відділ промоції, зв'язків і економічного розвитку
- Луцька МТГ – відділ оборонно-мобілізаційної та режимно-секретної роботи
- Криворізька СТГ (Донецька обл.) – тільки гуманітарний відділ

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ – УСТАНОВИ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ НПВ, СПІВПРАЦЯ З ОГС ТА ЛОКАЛЬНИМИ МЕДІА

Установи опитаних громад, які займаються НПВ:

ОМС громад співпрацюють з різноманітними ГО та громадськими ініціативами для утвердження та розвитку національної ідентичності серед населення – через проведення заходів та інформаційних кампаній:

57% опитаних громад співпрацюють з локальними та регіональними медіа для інформування мешканців про питання зі сфери НПВ.

\ ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ – ТИПИ ЗАХОДІВ*

Традиційні

- Організація та проведення **державних свят**: День Державного Прапора, День Незалежності, День Соборності України;
- Святкові заходи з нагоди відзначення Дня народження Т.Г.Шевченка, Дня вишиванки;
- Проведення щоденних **хвилин мовчання** в пам'ять загиблих захисників.

Благодійні та волонтерські

- Благодійні ярмарки для збору коштів на **підтримку ЗСУ** (частіше – військових підрозділів, що базуються в конкретних громадах);
- Волонтерська та благодійна діяльність працівників закладів загальної середньої освіти та культури, здобувачів освіти.

Операційні

- Списання російськомовних видань у закладах культури громади (Чумаківська СТГ Дніпропетровської обл.);
- Моніторинг і оцінка Плану дій з виконання Резолюції РБ ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» в Донецькій області на період до 2025 року (Святогірська МТГ Донецької області)

Культурні та спортивні

- Тематичні **театралізовані** дійства, що зображають різні періоди історії України;
- Спортивні змагання, велопробіги, футбольні, волейбольні, шахові турніри **приурочені до державних та національних свят**.

Національно-патріотичне виховання

- Патріотичні акції, флешмоби, ланцюг єднання, урочисте підняття державного прапора;
- **Патріотичний забіг** "Шаную воїнів, біжу за Героїв України»;
- Участь команд закладів загальної середньої освіти у **Всеукраїнській грі "Сокіл" ("Джура")**;
- **Вишколи** (Надвірнянська МТГ Івано-Франківщини – пластовий вишкіл "Незламні", Луцька МТГ – вишколи Молодіжного центру при ОМС);
- Позакласні години із **вшанування пам'яті** захисників України;
- Заходи, спрямовані на **поширення знань** про традиції українського народу, знання про регіон та країну – мовні, літературні, історичні, пісенні конкурси, флешмоби тощо (Надвірнянська МТГ Івано-Франківщини – захід "Молодіжний християнсько-патріотичний діалог", тренінги "Командотворення та лідерство").

** Представники опитаних громад надали перелік найбільш успішних заходів із культивування національної та громадянської ідентичності, які проводились у громаді протягом 2022-2024 рр*

ЛУЦЬКА МІСЬКА РАДА УСПІШНО РЕАЛІЗОВУЄ ПРОЄКТИ НПВ ТА ВПВ

Луцька міська влада проводить та підтримує різноманітні заходи для утвердження української ідентичності шляхом національно-патріотичного та **військово-патріотичного виховання**. Луцька МТГ – одна з опитаних громад, яка активно залучає **військові формування (зокрема бригаду 100 ТрО) до вишколів та підготовки цивільного населення до оборони**. Активно залучають місцеві ГО (Тернове поле, Вовки Волині, Пласт, Національний Альянс, Клуб бойового мистецтва Герць, Військова пошта) до заходів НПВ та волонтерів.

СТРУКТУРНІ ПІДРОЗДІЛИ ОМС І УСТАНОВИ, ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ НПВ І

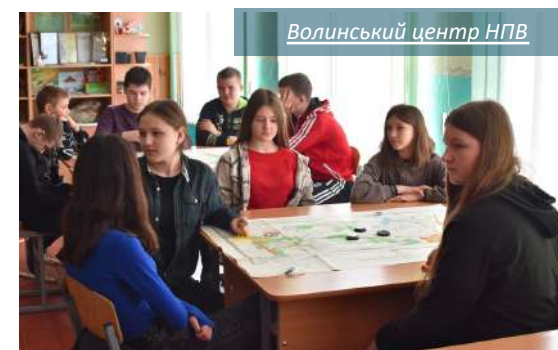
За напрям відповідальні Департамент молоді та спорту, Департамент освіти, Департамент культури, Відділ оборонно-мобілізаційної та режимно-секретної роботи Луцької ради. Луцький міський центр фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» проводить спортивні заходи до визначних подій, поєднуючи з історичною довідкою і біографіями відомих осіб.

ЛУЦЬКИЙ МІСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ ЦЕНТР ПРИ ЛУЦЬКІЙ МІСЬКІЙ РАДІ

Провели вишколи (по три заняття на тиждень) для **~5000 школярів**, зокрема з предмета «Захист України» – основи поводження зі зброєю, такмеду, радіозв'язку, керування БПЛА тощо. Таку підготовку Центр також проводить для всіх бажаючих цивільних незалежно від віку – вже **залучено ~1500 осіб**, деякі з них стали інструкторами Центру, а деякі вступили до лав ЗСУ. Придбали необхідне матеріальне забезпечення (манекени, турнікети, макети зброї, рації, інше спорядження), планують придбати нові макети для вогневої підготовки, а також облаштувати інтерактивні тири та додати напрям мінної безпеки. Ініціюють запровадження вишколів в школах як окремий напрям.

ВОЛИНСЬКИЙ ЦЕНТР НПВ,ТУРИЗМУ І КРАЄЗНАВСТВА

Організують тренінги для школярів з топографії, такмеду тощо, офлайн та онлайн-змагання – змагання з пішого мандрівництва «Стежками Героїв» та «Стежками УПА», обласна онлайн-вікторина «Відун», «Сокіл» («Джура»), гра «Криївка», Вишкільно-патріотичний табір відродження українського духу «Вовчак» тощо.

\ ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ – МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ*

У Святогірській МТГ Донецької області **відсутній** спортивний інвентар.

У Китайгородській СТГ (Хмельниччина), Лановецькій МТГ (Тернопільщина) і Миколаївській МТГ (Донеччина) навчальні матеріали на тему української ідентичності **відсутні**. Респонденти Косівської і Луцької громад також згадували практику підготовки навчальних матеріалів працівниками і волонтерами **власним коштом**.

У Луцької громади наявна **техніка є застарілою** та непридатною для виконання функцій, які потребують більшої потужності (наприклад, монтаж відео). Також Роздільнянська МТГ (Одещина) вказала на **брак техніки у віддалених населених пунктах** громад.

Статус МТЗ**	Спортивний інвентар	Туристичне спорядження	Навчальні матеріали	Приміщення	Техніка	Національна символіка	Спорядження і техніка для вишколів***
Відсутній	4%	43%	13%	9%	17%	0%	43%
Недостатній	52%	43%	35%	39%	52%	35%	35%
Достатній	35%	9%	48%	52%	26%	65%	9%

Луцька та Криворізька МТГ мають як туристичне приладдя, так і спорядження й техніку для військових вишколів у достатній кількості.

Громадами Донецької області була згадана проблема **відсутності облаштованих укриттів** у локаціях проведення заходів та потреба в ремонті наявних приміщень.

Найбільш забезпечені з опитаних громад – міські територіальні громади Кривого Рогу й Луцька. Високий рівень забезпечення продемонстрували також Надвірнянська МТГ (Івано-Франківщина) й Роздільнянська МТГ (Одещина). Найкритичніша ситуація у Святогірській МТГ (Донеччина) і Китайгородській СТГ (Хмельниччина).

* МТЗ, необхідне для діяльності з утвердження української ідентичності

** Декілька опитаних громад не надали чіткої відповіді щодо свого матеріально-технічного забезпечення

*** Наприклад: манекени, турнікети, макети зброї тощо.

\ ЗМІЩЕННЯ ФОКУСА УВАГИ ЧЕРЕЗ ПОВНОМАСШТАБНУ ВІЙНУ ТА БРАК КОШТІВ ГАЛЬМУЮТЬ РЕАЛІЗАЦІЮ ЗАХОДІВ ІЗ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ОПИТАНИХ ГРОМАДАХ

Основні перешкоди для впровадження заходів зі ствердження української ідентичності протягом 2022-2024 років

% опитаних громад

- Частина державних і місцевих коштів пріоритетно спрямована на **забезпечення обороноздатності** країни та допомогу постраждалим.
- Заходи **розважального характеру**, зокрема для дорослої частини населення, **не завжди знаходять позитивний відгук** серед населення.

- **Законодавчі обмеження** (зокрема, постанова Кабінету Міністрів України № 590), вимоги до розподілу пріоритетів під час ухвалення місцевого бюджету, а також зміни до Бюджетного кодексу, що стосуються напрямів використання залишку коштів місцевих бюджетів, який склався на початок року.
- **Затримка** фінансування та проведення проплат.

- **Пасивність** дорослого населення громад, **недостатнє** усвідомлення населенням важливості проведених заходів та небажання брати участь у заходах **онлайн-формату**.

\ ОПИТАНІ ГРОМАДИ ПОТРЕБУЮТЬ ПОКРАЩЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ ТА ДОДАТКОВОГО ФІНАНСУВАННЯ

Основні потреби для підвищення ефективності заходів зі ствердження української ідентичності

% опитаних громад

- Закупівля необхідної сучасної **техніки та навчального спорядження**.
- Проведення **ремонтів** наявних приміщення.
- Забезпечення безпечного середовища для проведення публічних подій через підготовку найпростіших **укриттів і бомбосховищ**.
- **Додаткова інфраструктура** (наприклад, громадський простір, кінозал чи навчальні інтерактивні тири).

- Покращення кадрового забезпечення, зокрема, через залучення кваліфікованих **молодіжних працівників та інструкторів вишкোলів**.

- Забезпечення можливостей надавати **підтримку**, в тому числі фінансову, **локальним громадським ініціативам** та організаціям.

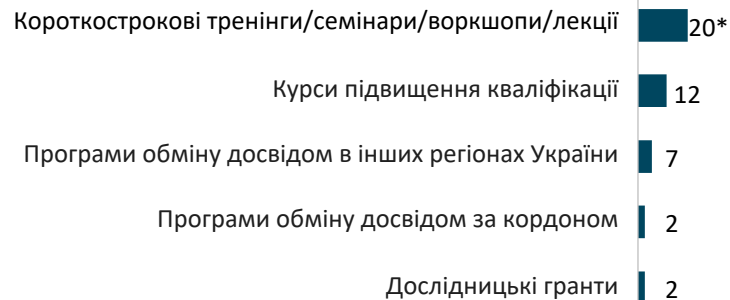

- Отримання тематичних **навчальних і методичних матеріалів** щодо проведення кампаній та заходів.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ – НАВЧАННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ, ЩО ПРАЦЮЮТЬ З НПВ

РІВЕНЬ КВАЛІФІКАЦІЇ
ПРАЦІВНИКІВ ОМС, ЗАДІЯНИХ
В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ НПВ

Середня оцінка – **3,8** балів з 5

Громади вбачають важливість
в обміні досвідом між
громадами інших областей
для реалізації кращих практик.

*кількість громад, які обрали такий варіант відповіді

ТЕМИ, НА ЯКІ ПОТРІБНЕ
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ПРАЦІВНИКІВ ОМС У СФЕРІ НПВ

- Загальне тлумачення концептів української ідентичності – складові, розуміння визначення понять, підходи до підбору матеріалу, підходи до формування наративів з врахуванням умов воєнного стану;
- Права та рівність громадян, культура та нематеріальна культурна спадщина, історія України;
- Залучення коштів, написання грантових заявок, менеджмент у сфері НПВ;
- Організація та проведення заходів, ідеї заходів, підтримка місцевих ініціатив і активістів;
- Як залучати і взаємодіяти з вразливими групами (ветерани, люди з інвалідністю, військовослужбовці тощо).

Декілька громад цікавлять всі
теми зі сфери НПВ, адже
напрямок діяльності відносно
новий для спеціалістів цих
ОМС.

ЗРУЧНИЙ ФОРМАТ ДЛЯ УЧАСТІ
У КОРОТКОСТРОКОВІЙ СЕСІЇ
СЕМІНАРІВ

Онлайн/гібридний формат (спеціалісти достатньо завантажені поточною роботою, проте фінальні сесії варто провести офлайн у м.Києві/конкретному обласному центрі з можливістю живого спілкування, кращого обміну досвідом, налагодження співпраці тощо)

ІНШІ КОМЕНТАРІ

«Мало зараз установ, які видають посвідчення і сертифікати, що дають змогу викладати дітям. Добре, що зараз є Джуро – виховник Джурів є одним із сертифікатів/свідоцтв, на які ми зараз спираємося. Мало викладачів по вогневій підготовці і мінній безпеці» – Луцька МТГ.

\ РЕКОМЕНДАЦІЇ – РІВЕНЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Високий пріоритет	Середній пріоритет	Низький пріоритет
Налагодження комунікації зі спеціалістами на рівні територіальних громад, які відповідальні за напрям національно-патріотичного виховання	Проведення експертних консультацій для органів місцевого самоврядування, яким необхідно створити структурований план дій за напрямом	Проведення навчання для відповідальних за напрям працівників громад на тему побудови операційних процесів НПВ
Проведення навчання з основних концептів конструювання ідентичності з умовами для обміну досвідом громад	Проведення конкурсів на державному рівні для підтримки тематичних нестандартних та інноваційних проєктів від органів самоврядування громад	Розробка методичних матеріалів та інструкцій для проведення національних інформаційних кампаній на рівні громад (на кшталт кампанії “Гвардія наступу”)
Забезпечення підвищення кваліфікації та сертифікації інструкторів військово-патріотичних вишколів з метою подальшого проведення відповідних заходів для дітей та молоді <i>Кейс: Для отримання офіційних свідоцтв таких властивостей наразі охочі можуть пройти навчання в Школі виховників джур</i>	Контроль за залученням ОВА/ОДА представників громад до напрацювання обласних цільових програм НПВ	Проведення дослідження європейського досвіду проведення тематичних заходів на рівні муніципалітетів, а також дослідження практики громад у проведенні заходів саме військово-патріотичного виховання

\ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛАСНИХ ПРОГРАМ НПВ

Високий пріоритет	Середній пріоритет	Низький пріоритет
Перегляд діючих обласних програм НПВ, які були затверджені до початку повномасштабного російського вторгнення, та адаптування їх до сучасних викликів та потреб <i>Кейс: У 2023 році Волинська і Київська області оновили свої програми НПВ, які були затверджені ще в 2020 і на початку 2022 року відповідно</i>	Адаптувати перелік проблем, що планується розв'язувати шляхом реалізації програми НПВ, до регіонального контексту <i>Кейс: У програмі Рівненської області наведено ряд проблем, які частково притаманні саме Рівненщині, а програма Сумської області описує поточну локальну ситуацію, в якій приймається програма</i>	Розглянути доцільність проведення SWOT-аналізу при підготовці програм НПВ, що має супроводжуватися подальшим описом чітких стратегій та заходів для максимізації сприятливих можливостей, мінімізації загроз та підходів до реагування на потенційні проблеми та зміни в середовищі <i>Кейс: Луганська ОДА наводить результати SWOT-аналізу в програмі НПВ</i>
Визначення планованих результативних показників продуктів програми (охоплення заходами, їхня кількість тощо), показники ефективності (середні витрати) та якості (динаміка збільшення заходів, учасників, підготовлених матеріалів тощо)	Структуризація програм та узгодження проблем, завдань, запланованих конкретних заходів та очікуваних результатів між собою	Окреслені проблеми рекомендовано більше обґрунтовувати статистичними даними, дослідженнями або іншими кількісними даними

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАХОДІВ ІЗ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ НА ОБЛАСНОМУ РІВНІ

Високий пріоритет	Середній пріоритет	Низький пріоритет
Залучати внутрішньо переміщених осіб до заходів із національно-патріотичного виховання <i>Кейс: Програми НПВ Дніпропетровської і Кіровоградської областей передбачають проведення заходів за участю внутрішньо переміщених осіб</i>	Приділити увагу міжобласним обмінам. Наприклад, організовувати поїздки дітей та молоді визначними місцями за межами області <i>Кейс: Програма НПВ Кіровоградської області передбачає організацію поїздок молоді до Запорізької області під назвою «Пізнаємо Україну разом»</i>	Організовувати зустрічі дітей та молоді, які проживають в Україні, з українською діаспорою та проводити спільні екскурсії визначними в історії України та житті українських діячів місцями
Передбачати заходи, спрямовані на підвищення залучення молоді до волонтерської діяльності, а також підтримки волонтерських громадських ініціатив, наприклад, БУР, ФРІ, Добробат тощо <i>Кейс: Львівщина включає до заходів з НПВ розвиток молодіжної інфраструктури за методикою БУР-волонтерства</i>	Проводити просвітницькі заходи із національно-патріотичного виховання в зкладах соціального захисту дітей та молоді: притулках для дітей, центрах соціально-психологічної реабілітації дітей, соціальних гуртожитках для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАХОДІВ ІЗ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ОБЛАСНОМУ РІВНІ

Високий пріоритет	Середній пріоритет	Низький пріоритет
Включити до обласних програм підготовку з надання домедичної допомоги та військово-тактичної медицини <i>Кейс: Навчання з домедичної допомоги і тактичної медицини відображено в програмах НПВ Волинської, Харківської, Кіровоградської та Чернігівської областей</i>	Залучати ветеранські громадські об'єднання або окремих учасників Революції Гідності, військовослужбовців та учасників бойових дій до проведення тематичних зустрічей та практичної підготовки до цивільного захисту, надання домедичної допомоги та вишкілів <i>Кейс: Більшість програм НПВ вже передбачають залучення військових і ветеранів, а деякі – закладають співпрацю з громадськими організаціями військових та військовими частинами</i>	Оновити матеріально-технічну базу військово-патріотичної гри “Сокіл” (“Джура”) та переглянути підходи в цифровій комунікації (наприклад, створити окремий сайт із базовою інформацією та правилами гри, ведення онлайн-комунікації спільноти гри)
Збільшення кількості центрів військово-патріотичного виховання для дітей та молоді, зокрема шляхом реорганізації і перепрофілювання діючих закладів <i>Кейс: У 2023 році у Львові був відкритий Центр військово-патріотичного виховання, спортивної підготовки та самозахисту «Звитяга» для школярів</i>	Посилити співпрацю з місцевими військовими частинами та підрозділами щодо організації проведення навчально-польових зборів, профорієнтаційної роботи та фізичної підготовки молоді	

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОСВІТНЬОЇ ТА МОВНОЇ ПОЛІТИКИ – МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Польща і Литва спрямовують значні зусилля на захист, розвиток та популяризацію державної мови як важливого елементу **національної ідентичності**. Польща, Литва, Чехія і Німеччина сприяють вивченню своїх національних мов за межами країни шляхом **підтримки закордонних шкіл** та просування спеціальних програм в закордонних університетах.

Високий пріоритет	Середній пріоритет	Низький пріоритет
Системний і активний розвиток мережі Міжнародної української школи для українців-мігрантів <i>Кейс: Німеччина, Польща та Литва розвивають мережу шкіл та курсів при закордонних консульських центрах</i>	Оновлення шкільних програм в українських екстериторіальних школах та освітніх центрах, оцінка ефективності викладання предмету «Я і Україна»	Забезпечення локалізації українською мовою на цифрових платформах, програмного забезпечення, ігор тощо <i>Кейс: програмне забезпечення литовських держустанов та ОМС доступне виключно литовською мовою</i>
Розширення мережі та посилення спроможності центрів україністики за кордоном для підтримки закордонних українців, покращення іміджу української мови та розвитку міжнародної співпраці <i>Кейс: Литва розвиває свої закордонні центри литуаністики, Німеччина – глобальну мережу Гете-Інститутів, а Чехія – Чеських центрів</i>	Розширення апарату Мовного омбудсмена задля кращого контролю за виконанням мовного законодавства в регіонах; просування української мов регіональними представниками (моніторинг потреб у навчанні, консультування ОМС тощо) <i>Кейс: мовні інспектори Литви здійснюють моніторинг і нагляд за використанням державної мови на місцях</i>	Організація поїздок школярів до історичних визначних місць України <i>Кейс: державною програмою Польщі фінансуються «патріотичні» поїздки учнів на Східні Креси та інші місця спадщини Першої Речі Посполитої</i>
Збільшення годин викладання історії української державності на національно-визвольних рухів та розширення списку відповідної літератури, починаючи із середньої школи	Підвищення доступності спортивного виховання <i>Кейс: досвід Концепції підтримки спорту в Чеській Республіці «СПОРТ 2025»</i>	Організація нових національних шкільних історичних вікторин й конкурсів, оновлення програм та підходів до проведення існуючих активностей з врахуванням потреб молодшої аудиторії

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПОЛІТИКИ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ – МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Досліджені країни вкладають значні зусилля в збереження, відновлення та реставрацію своєї культурно-історичної спадщини, приділяючи цьому питанню велику увагу та виділяючи фінансові ресурси. Країни заснували **мережі культурних інституцій**, а також **спеціальні установи національної пам'яті**, які безпосередньо займаються вивченням, документуванням та поширенням знань про злочини репресивних режимів, а також проведенням заходів зі вшанування пам'яті жертв.

Високий пріоритет	Середній пріоритет	Низький пріоритет
Розвиток українських культурних центрів та інституцій культурної дипломатії за кордоном <i>Кейс: досвід роботи польських Національного культурного центру та Інституту Адама Міцкевича, а також Литовського інституту культури і Литовського національного культурного центру</i>	Створення окремого органу для управління і контролю у сфері захисту матеріальної культурної спадщини в умовах війни, що також буде відповідальним за розширення міжнародної співпраці, зокрема з ЮНЕСКО <i>Кейс: чеський Національний інститут народної культури працює над включенням культурних досягнень до Списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО</i>	Розвиток туристичних маршрутів визначними місцями <i>Кейс: Унаслідок цілеспрямованої державної політики Казахстану з реставрації та музеєфікації пам'яток Шовковий шлях став популярним і міжнародно визнаним туристичним маршрутом</i>
Відновлення місць пам'яті на території України, де сталися злочини геноциду та злочини проти людяності.	Поширення Інститутом національної пам'яті знань про теперішню національно-визвольну боротьбу українців серед молоді через видавничу діяльність та поширення матеріалів у закладах освіти <i>Кейс: досвід діяльності литовського Центру дослідження геноциду та опору населення, а також польського Інституту національної пам'яті</i>	Інституалізація вшанування пам'яті українського дисидентського руху і їхнього внеску у здобуття Україною незалежності <i>Кейс: Чехія і Литва на національному рівні глорифікують учасників руху опору проти комуністичного режиму та дисидентів</i>

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОЛІТИКИ ГРОМАДЯНСТВА ТА ПОЛІТИКИ ЩОДО НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ТА МІГРАЦІЇ – МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Обрані країни переорієнтувались на підхід, коли вони **борються за кваліфікованих та висококваліфікованих іноземців**. Відтак “прихильників” цих країн стає більше, а економіка поповнюється цінними кадрами. Уряди країн створюють сприятливі умови для перебування трудових мігрантів та зацікавлені в політиці **інтеграції мігрантів** у суспільне життя.

Високий пріоритет	Середній пріоритет	Низький пріоритет
Спрощена видача посвідок на проживання підприємцям та інвесторам українського походження <i>Кейс: «Карта казах» спрямована на повернення до країни професіоналів та успішних бізнесменів казахського походження</i>	Збільшення представництва нацменшин у центральних органах влади – репрезентація позиції нацменшин у процесі ухвалення рішень, прихильність нацменшин та країни їхнього походження до національної політики України	Для найчисельніших нацменшин зняти бар'єр у 5% голосів для проходження в Парламент <i>Кейс: приклад квоти для етнічних німців в Польщі</i>
Розвиток політики репатріації задля повернення осіб українського походження до України чи створення міцних зв'язків із ними <i>Кейс: спрощена процедура отримання громадянства Литви та Чехії для тих, хто емігрував або був депортований у період окупаційних тоталітарних режимів</i>	Запровадження обов'язкових адаптаційно-інтеграційних курсів для іноземців з дозволом на проживання в Україні – основна інформація про перебування в країні, лекції про культурні особливості та історію, правила безпеки <i>Кейс: обов'язковий адаптаційно-інтеграційний курс для більшості іноземців із довгостроковим і постійним дозволом на проживання в Чехії</i>	Аналіз ефективності процесу проведення іспитів для отримання громадянства та можливість запровадження підготовчих курсів для спрощення цієї процедури Збільшення кількості курсів української мови для іноземців
Лібералізація процедури надання посвідок на проживання іноземцям, оновлення міграційних правил		

\ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

Оскільки в Німеччині, Чехії, Польщі військова служба не є обов'язковою, компетентні органи влади (зазвичай Міністерство Оборони) зацікавлені в проведенні військових вишколів для **промоції вступу до лав Збройних Сил**, а головне — для здатності **цивільного населення до адекватного реагування на різноманітні загрози**.

Високий пріоритет	Середній пріоритет
Введення до шкільної програми предмета з оборонної освіти, що охоплюватиме сферу національної безпеки, організацію рятувальних робіт, основи медичну освіту, першу домедичну допомогу* <i>Кейс: шкільні програми Польщі та Литви включають вивчення військових традицій та правил, основ національної та цивільної оборони, правил надання першої допомоги тощо</i>	Запуск добровільної короткострокової програми військової підготовки для студентів з теоретичної частини на базі університетів та практичної частини на базі військових частин. <i>Кейс: польська добровільна короткострокова програма військового вишколу «Академічний легіон» для студентів з метою створення сержантського та офіцерського резерву</i>
Включення теми оборони держави до змісту різних предметів: громадянської освіти, географії, історії та охорони здоров'я тощо на рівні початкових, середніх і вищих професійних шкіл. <i>Кейс: подібна практика дії в навчальних закладах Чехії</i>	Надання субвенцій недержавним неприбутковим організаціям на реалізацію проектів у сфері забезпечення військової, спортивної та технічної діяльності всіх вікових категорій населення. Фінансовані заходи можуть бути спрямовані на теоретичну та практичну оборонно-спортивну та технічну підготовку. <i>Кейс: Міноборони Чехії надає субвенції недержавним неприбутковим організаціям в розмірі 70% від вартості проекту на реалізацію проектів у сфері забезпечення військової, спортивної та технічної діяльності</i>

**Подібні заходи вже впроваджує Луцька МТГ, залучаючи Луцький міських молодіжний центр до проведення військових вишколів у школах в рамках предмету "Захист України"*